

DOMINGO, Andreu (2022).
Catalunya 3D: Demografia, diversitat i democràcia.
Barcelona: L'Avenç. 302 p.

Andreu Domingo és demògraf. Sotsdirector del Centre d'Estudis Demogràfics, ha publicat diverses obres relacionades amb aquesta especialitat, com ara *Catalunya al mirall de la immigració. Demografia i identitat nacional* (L'Avenç, 2014). Però el llibre que ressenyem va més enllà del que es podria considerar un publicació *acadèmica* sobre demografia.

Recollint algunes de les paraules de la contraportada, l'assaig «no defuig la subjectivitat de l'autor ni té cap pretensió d'equidistància política. Neix l'endemà dels atemptats terroristes de Barcelona i Cambrils del 17 d'agost de 2017 i s'interroga, en un clima polític i social marcat pel Procés sobiranista català, per tres elements essencials en la configuració de tota societat democràtica contemporània: els lligams entre la demografia, l'extraordinari creixement de la diversitat poblacional que ha comportat la globalització a l'inici del segle XXI, i la definició del *demos*, és a dir, de quin és el subjecte polític de la democràcia».

El llibre s'estructura en tres parts, marcadament diferenciades, que són «Surant a l'espai sideral» (és la part que considerem amb més detall, tot i que us animem a llegir-les totes tres), «Els rostres del terror» i «La matriu distòpica», i finalitza amb unes conclusions.

Dos dels conceptes centrals de la primera part són, d'una banda, *reproducció demogràfica*, i, de l'altra, *sistema català de reproducció*. Pel que fa a la reproducció demogràfica, segons l'autor, «ha estat definida com el relleu generacional necessari per a la renovació de la població» (p. 32). És un sistema complex (el desequilibri forma part de la dinàmica del sistema) i té components diversos, com ara la fecunditat d'una població, la seva esperança de vida i l'aportació migratòria que s'hi pugui produir. La reproducció demogràfica també està vinculada a altres fenòmens, com la *reproducció social* o les *tasques reproductives* (la feina domèstica i la feina de cura). En aquest nou mil·lenni, hi ha dos fenòmens que afecten molt directament la reproducció demogràfica: l'allargament de la longevitat (que no s'ha de considerar només pels seus efectes econòmics, com ara la sostenibilitat del sistema de pensions o l'impacte en els sistemes de salut) i l'acceleració i el caràcter estructural de les migracions internacionals.

Quant al *sistema català de reproducció*, se n'ha parlat molt. Aquest concepte, que va proposar la demògrafa Anna Cabré, es fonamenta, com ens indica l'autor, «en un sistema demogràfic basat en una baixa fecunditat compensada per successives aportacions migratòries» i es caracteritza per «la precocitat històrica de la construcció es-

trictament demogràfica del sistema, i per la continuïtat i la intensitat que ha adquirit al llarg dels segles» (p. 38). Remarca el protagonisme progressiu del saldo migratori en l'evolució d'una població que creix dels 1,9 milions d'habitants el 1900 als 7,76 milions del 2022. Rebla el clau amb els comentaris del gràfic 1 (p. 40), on s'exposen els fluxos del creixement natural i la migració neta entre el 1905 i el 2000.

Els efectes d'aquest sistema català de reproducció aviat aixecaren veus crítiques, en molts casos, relacionades amb la situació en què es trobaven (o se suposava que es trobaven o es trobarien) la llengua i, en general, la cultura catalanes. L'autor en fa un repàs, començant per Josep Antoni Vandellós, als anys trenta del segle passat, que presenta un panorama catastròfic en què «els descendents dels forasters haurien assolit la majoria i pres el comandament. Aquella Catalunya no fora de cap manera la continuadora de la nostra història» (p. 46). En el nou mil·lenni, aquestes idees queden recollides arreu d'Occident (pel demògraf britànic David Coleman, citat per l'autor), arran de la intensitat de les migracions internacionals ja esmentades.

Domingo considera que les identitats depenen, sobretot, d'altres factors i no només del demogràfic. «El recurs a la demografia en termes deterministes acaba biològitzant tot el sistema, la qual cosa mena inevitablement a lectures racistes» (p. 48). Cal tenir en compte, també, factors econòmics i socials (com ara la possibilitat i els efectes d'allò que s'ha anomenat *ascensors socials*), o les polítiques d'estrangeria o les lingüístiques.

En l'apartat 1.3.3 («La llengua: un mal que no vol soroll»), l'autor es refereix explícitament al tema de la llengua. En primer lloc, Josep-Anton Fernández defineix la política de *normalització lingüística* com una «estratègia de reconstrucció nacional [i lingüística, afegim nosaltres] que buscava subvertir la posició subordinada de la cultura catalana en el seu propi territori, sense posar en perill la cohesió social i evitant el conflicte amb el nou marc constitucional sancionat el 1978» (p. 56). Domingo en fa un balanç: «El fracàs de la Normalització, mesurat en el retrocés del català a l'escola, malgrat la immersió lingüística i del seu ús al carrer [...]». En aquest cas, potser no coincidim, fil per randa, amb l'autor del llibre. És cert que els problemes del model de normalització (l'increment escàs en l'ús social del català, malgrat l'augment del coneixement, que es va amagar darrere el creixement de les estadístiques sobre competències dels censos lingüístics) no es van afrontar quan calia, tot i l'impuls de la Llei de política lingüística. Però fins a l'aposta d'Aznar de la majoria absoluta per escorxar literalment la política lingüística catalana, l'Estat no havia representat cap impediment ineludible per engegar projectes catalans d'una certa importància (cal recordar la sentència del Tribunal Constitucional del 1994, que consolidà el model de conjunció lingüística, o TV3, posem per cas). I, fins a l'eclosió de Ciutadans, la política lingüística tingué un consens polític força ampli (consens que estaria molt bé que es pogués recuperar, per exemple, amb el Pacte Nacional per la Llengua).

Sí que és veritat que, d'ençà que tenim bones dades demolingüístiques, a través de l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població* (l'origen de la qual es remunta, per cert, a l'època de Lluís Jou, com a director general de Política Lingüística), s'ha fet més manifesta la situació complexa del català, per bé que aquesta llengua continua tenint una

certa capacitat d'atracció. Aquestes dificultats han facilitat l'eclosió d'alguns sectors que en part recuperen les idees de Vandellós i que, com hem vist, es basaven a atribuir els problemes de la nacionalitat i la llengua catalana sobretot a la immigració. Domingo hi fa referència citant alguns dels paràgrafs de l'anomenat *Manifest Koiné*.

En fi, recollim, amb les seves pròpies paraules, les idees centrals en relació amb aquest tema: «Més que l'existència de migracions el que ens hauria de preocupar són els factors que intervenen en la pèrdua de prestigi del català, interconnectada tant amb una política que en el passat va ser incapaç d'integrar la totalitat de la població immigrada de la resta d'Espanya, com actualment amb el creixement de la desigualtat i la desaparició del possible avantatge relatiu que el domini del català podia representar per a la millora de la situació socioeconòmica de la població resident a Catalunya» (p. 63).

Si voleu accedir a una síntesi, molt més recent, d'aquestes idees de l'autor, podeu consultar «El tòtem onomàstic. (Demografia contra el 'sentit comú')», al darrer número de *L'Avenç* (núm. 500, abril 2023, p. 56-61).

Albert FABÀ PRATS
Societat Catalana de Sociolingüística

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

DOMINGO, Andreu (2023). «El tòtem onomàstic. (Demografia contra el 'sentit comú')». *L'Avenç*, núm. 500, p. 56-61.